

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

6 ŞUBAT DEPREMLERİNDE SOSYAL YARDIMLARA YÖNELİK KRİZ İLETİŞİMİ ARAŞTIRMASI: KAHRAMANMARAŞ İLİ ÖRNEĞİ*

RESEARCH ON CRISIS COMMUNICATION FOR SOCIAL AIDS IN THE 6 FEBRUARY EARTHQUAKES: THE EXAMPLE OF KAHRAMANMARAŞ PROVINCE

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Betül TANRIVERDİ¹

ÖZ

Araştırmanın teorik çerçevesi sosyal sermaye kuramına dayanmakta olup fenomenolojik desen kullanılmıştır. Çalışmanın amacı, deprem sonrası sosyal yardımlaşma ve dayanışmalarda kriz iletişim yöntemlerini ele almaktır. Araştırma desenine göre, çalışmanın örneklem grubunu, Kahramanmaraş'taki Konteyner Kentte yaşayan depremzedeler oluşturmuştur. Veriler Max Van Manen'in ve Linda A. Bliss'in tekniklerine göre tematik analiz sonuçlarından elde edilmiştir. Bu temalar deprem afetinde temel ihtiyaçlar katmanı, ev geçimi ve eğitim sorunları, kriz dayanışmasında kolektif bilinç, kriz dayanışması sapması eksenslidir. Deprem sonrasında sosyal yardımlaşma ve dayanışma ruhunun güçlendiği görülmüş; aynı zamanda maddi sosyal yardımların dağıtımında koordinasyon eksiklerinin olduğu tespit edilmiştir. Afetten etkilenen bölgenin kapsamlı oluşu, afetin koordinasyonunu zorlaştırmıştır. 6 Şubat depremlerinde sosyal yardımların yağmalandığı görülmüş; vandalizm davranışlarına da rastlanılmıştır. Bu nedenle afetlerde ihtiyaç sahipleri sosyal yardımlara erişmeye temkinli davranmışlardır. Deprem bölgelerinde bir yandan maddi iyileştirmeler, gelişmeler olurken; diğer yandan depremzedelerin temel geçim kaynağına, barınmaya ve alt yapıya olan talepleri devam etmektedir. Afetzedelerin, depremden sonra hayatta kalmaya dair önemli krizler yaşadıkları; bu krizleri sosyal yardımlaşma ve dayanışmayla çözmeye çalıştıkları görülmektedir. 6 Şubat krizinin sonuçları, Türkiye'deki depremlerde yaşanan kriz iletişiminin görünürlüğü açısından önem ifade eder. Bulgular, yaşanacak depremlerin gelecekteki muhtemel etkilerinin anlaşılmasına da ışık tutar.

Anahtar Kelimeler: Deprem, Kriz Dayanışması, Koordinasyon, Yağmalama, Yoksulluk.

JEL Sınıflandırma Kodları: Z18, S54, L31, B30, J28.

ABSTRACT

The theoretical framework of the study is based on social capital theory, and a phenomenological design was employed. The aim of the study is to examine crisis communication methods in social assistance and solidarity after an earthquake. According to the research design, the sample group consisted of earthquake victims living in the Container City in Kahramanmaraş. Data were obtained from thematic analysis results according to the techniques of Max Van Manen and Linda A. Bliss. These themes are centred on the basic needs layer in the earthquake disaster, livelihood and education problems, collective consciousness in crisis solidarity, and crisis solidarity deviation. It was observed that the spirit of social solidarity and cooperation strengthened after the earthquake; at the same time, coordination deficiencies were identified in the distribution of material social assistance. The extensive nature of the affected area made coordination of the disaster response difficult. Looting of social aid was observed during the 6 February earthquakes, and acts of vandalism were also encountered. Consequently, disaster victims in need were cautious about accessing social aid. While material improvements and developments are taking place in the earthquake-affected areas, the demands of earthquake victims for basic livelihoods, shelter, and infrastructure continue. It has been observed that disaster victims experienced significant crises related to survival after the earthquake and attempted to resolve these crises through social assistance and solidarity. The consequences of the 6 February crisis are significant in terms of the visibility of crisis communication experienced in earthquakes in Turkey. The findings also shed light on understanding the potential future effects of earthquakes.

Keywords: Earthquake, Crisis Solidarity, Coordination, Looting, Poverty.

JEL Classification Codes: Z18, S54, L31, B30, J28.

* Bu çalışma için Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırma Önerisi Etik Değerlendirme Kurulundan 2024/ 21 ve 20.03.2024 tarihli etik kurul onayı alınmıştır.

¹ Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, abetultanriverdi@cumhuriyet.edu.tr

EXTENDED SUMMARY

Purpose and Scope:

Although Türkiye is located in a large seismic zone, earthquake preparedness, awareness and training are not enough. Before the February 6 earthquakes, although many earthquakes of 6 or higher magnitude occurred, it can be said that there was a shortage of safe housing throughout the society (Jalali, 2002). For these reasons, it is important to address how earthquake survivors make sense of institutional support, social assistance and solidarity within the scope of disaster experiences in short and long-term crises after the February 6 earthquakes. The main research question is “How earthquake survivors make sense of their experiences regarding crisis management after the disaster”. This study is important for predicting crises in earthquakes that are likely to occur in the future, managing the crisis better, and understanding the perspective of earthquake survivors. In the literature review on the subject, it is seen that the studies are limited and the research is expected to fill the gap in the literature. The study aims to understand the crisis experiences after the earthquake, to see the current situation and to follow the developments.

Design/methodology/approach:

The sample of the study consists of 12 adult earthquake survivors aged 19-65 living in a container city in Dulkadiroğlu district of Kahramanmaraş, the epicenter of the earthquake. Phenomenology design is used in the study and face-to-face interviews are conducted in the data collection technique. In the study, a semi-structured interview form is prepared by the researcher to understand the earthquake survivors' reactions to their access to social assistance after the earthquake, their reactions to which institutions or NGOs they received support from, their interactions in solidarity and their experiences in meeting their basic needs. Phenomenology as a case study does not necessarily mean contributing to knowledge, but it does mean making the theoretical framework more accessible, concrete and understandable. In the data analysis technique, phenomenological data are analyzed thematically. While analyzing the data; interpretative phenomenology is adopted.

Findings:

Regarding the sub-research question “What did the earthquake victims go through to meet their basic needs and how did they help each other?”, the phenomenon of experiences related to basic needs came to the fore. In the first days after the earthquake, earthquake survivors had difficulties in meeting their basic needs such as medical, cash, food, clothing; they especially experienced infrastructure problems such as medicine supply, water and electricity. In the first days of the disaster, they were unable to meet their basic needs such as life safety, shelter, food and drink, and had difficulty in receiving aid; later they were able to meet their needs with the support of their relatives and aid trucks coming from different cities. Regarding the sub-research question “What did the earthquake victims experience in their problems related to social life and how did they solve them?”, the phenomena of economic, educational and employment status came to the fore. Most of the participants state that their economic and educational situation was bad, they were unemployed and could not continue their education. Some of them still live in container houses, cannot find a job and make a living with the support of their families. For the sub-research question “From where did the earthquake victims receive institutional assistance?”, the phenomenon on social assistance from institutions and their adequacy stands out. Participants express inequalities, delays and inadequacies in the distribution of aid from AFAD, Red Crescent, political parties and other institutions. It is emphasized that many people have lost their lives due to this inadequacy. Problems such as political discrimination in the distribution of aid, donation tents being sold for money, and some organizations requiring membership as a condition for prioritizing aid come to the forefront in the views of earthquake survivors. Earthquake survivors state that they did not receive sufficient support from state institutions, and that aid mostly came from private organizations and neighboring countries. Some participants tried to rescue their relatives trapped under the rubble with their own means, but they were not successful. “How earthquake victims experienced security problems and how they took precautions” In the comprehensive sub-research question, the phenomena of accessibility to social assistance and thoughts against looting; the phenomena of crime and security risks are obtained. Aid trucks were blocked, their contents were stolen and looted, and they were hijacked by hoarders. It is stated that after the earthquake, the moment of crisis was turned into an opportunity by malicious people. There have been incidents of theft such as breaking into houses and stealing belongings, kidnapping people from hospitals, armed conflicts and attempted murder.

Conclusion and Discussion:

The findings reveal the problems experienced in daily life after the February 6 earthquakes. In individuals who come together within the scope of a common purpose and thought, shared feelings and thoughts have created a community spirit and ensured group solidarity (Aydemir, 2011, p.40). The fact that the disaster caused destruction in a wide area in Türkiye has made crisis management difficult, and it is seen that a spontaneous spirit of solidarity has been displayed in addition to institutional and civil society support. Disaster awareness activities should raise public awareness. It is important to convey this with scientific evidence that the public can understand. Trainings to be provided can contribute to the disaster preparedness and readiness of the society.

1. GİRİŞ

6 Şubat 2023'te Türkiye tarihinin kaydedilen en büyük depremi olmuş, binlerce insan yaşamını yitirmiş, yüz binlerce bina yıkılmış veya ağır hasar alarak kullanılamaz hale gelmiştir. Alt yapı, erişim engeli, iletişim kısıtlılığı, yağmalama ve hırsızlık gibi güvenlik sorunları, yaşanan olumsuzlukların başında gelmektedir (Köseoglu, 2015, s.11). Bu olumsuzluklar, zayıf koordinasyon, güvenlik zafiyetleri ve sosyo- ekonomik yoksulluk gibi krizlerin merkezine çekilmekte ve afetin kriz yönetimini zorlaştırmaktadır.

Depremler önceden tahmin edilememekte, depremden sonra teknik, toplumsal ve psikolojik alanlardan geniş bir müdahale gerektirmektedir. Deprem gibi kitlesel afetlerin kriz yönetimi yöneticilerin sorumluluğunda olmakta; deprem krizine yönelik etkili bir politika oluşturmak, riskin nasıl algılandığını ve bilgi kaynaklarını neyin belirlediğini tespit etmek afet yönetiminde önemli rol üstlenmektedir (Tekeli Yesil, vd., 2020). Deprem sonrası etkiler, hukuki olarak idarecilerin sorumluluğundadır. Meydana gelen depremlerin etkilerinden yöneticilerin sorumlu tutulduğu söylenebilir. Olayları gerçekleştikten sonra değil, olmadan önce maddi ve manevi zararları öngörüp tedbir almak ve önlemek her zaman hayati ve daha az maliyetli olmaktadır (Akgül, 2023).

Afet, özellikle ekonomik ve insani kayıplar noktasında önemli bir politik konu (Alshehri vd, 2016) olmanın yanı sıra afet deneyimi zayıf olan toplumlarda, toplumsal önlemler almak, farkındalık geliştirilmek, insanları tedbir almaya ikna etmek kolay olmamaktadır (Vicente, 2014). Depreme karşı farkında olmak, hazırlık yapmak esasında toplumların eğitim düzeyiyle ilişkilidir. Deprem eğitimlerine katılan bireylerde daha yüksek farkındalık bulunmakta, deprem riski hakkındaki bilgiye ve algıya sahip olunmasını sağlamaktadır (Yıldız, vd.,2020).

Türkiye geniş bir sismik bölgede bulunmasına rağmen, depreme yönelik hazırlık, farkındalık ve eğitimler yeterli düzeyde değildir. 6 Şubat depremlerinden önce, birçok 6 ve üzeri deprem meydana gelmesine rağmen, toplum genelinde güvenli konut sıkıntısı yaşandığı söylenebilir (Jalali, 2002). Bu gerekçelerde 6 Şubat depremleri sonrasında yaşanan kısa ve uzun süreli krizlerde depremzedelerin afet deneyimleri kapsamında, kurumsal destekleri, sosyal yardımları ve dayanışmayı nasıl anlamlandırdığının ele alınması önem arz etmektedir. Temel araştırma sorusu "*Depremzedelerin afet sonrasındaki kriz yönetimlerine yönelik deneyimlerini nasıl anlamlandırdıkları*" üzerinedir. Yapılan araştırma gelecekte yaşanma ihtimali olan depremlerde krizleri önceden tahmin etmek, krizi daha iyi yönetmek, depremzedelerin bakış açısını anlamak adına önemlidir. Konuyla ilgili yapılan literatür taramasında çalışmaların kısıtlı olduğu görülmekte olup araştırmanın literatürdeki boşluğu doldurulması beklenmektedir.

2. DEPREM SONRASI KRİZ İLETİŞİMİNDE DAYANIŞMA KURAMI

Toplumdaki düzenin devamı için tüm unsurları işlevini yerini getirmeli; büyük deprem gibi afetlerde afet krizinin yönetilmesinde yetkililer başta olmak üzere toplumun tüm unsurlarının sorumluluk üstlenmesi gerekmektedir. Toplumlara bir arada tutan dayanışma ruhu olup Durkheim'in mekanik dayanışmasına göre toplumlara '*biz*' yapan ortak yaşamıdır. Organik dayanışmada ise toplumsal ilişkiler "*iş bölümüyle*" gerçekleşir (Zencirkıran, 2016, s. 37-38). Büyük bir depremin yarattığı derin kriz korkuya, paniğe, işsizliğe, kriz odaklı bir yaşama ve sınırlandırıcı bir etkiye neden olmaktadır (Keskin, 2020, s.15). Afetin bu olumsuz etkileri, dayanışma gerektirerek krize yönelik biz duygusuna ihtiyacı ortaya çıkarır. Afette kriz iletişiminde dayanışmanın yeri, depremzedelere nasıl sosyal yardım götürüldüğü ve birliktelik ruhunun ön plana çıkarıldığı bağlamlarında önemlidir (Drury vd. 2016).

Deprem fiziksel olduğu kadar psikolojik, duygusal, ekonomik sonuçları bulunur. Depremlerin etkileri yalnızca yaşanan şehirle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda bölgesel, sosyal ve ekonomik bakımdan irtibatla olduğu diğer şehirleri de olumsuz etkiler (Kaygalak, 2023). Depremzedelerin ruh sağlığı hizmeti, iş bulma, göç etme, maddi ve tıbbi hizmet alma hususlarında yardıma ihtiyaçları olması çevre illerin de sorumluluk almasına neden olmaktadır (Allen, vd. 2016).

Sosyal dayanışma afette mücadelenin bir parçası olup afetin yaralarını sarmada toplumsal bir role sahiptir. Hem afet öncesinde hem de afet sonrasında depremzedelerin iyilik halinde ve ekonomik kalkınmasında '*sosyal sermaye*' kuramı büyük etkindir (Xiang, vd. 2021). Depremlerde her ne kadar fiziksel ve ekonomik kaynaklar zarar görse de sosyal sermayenin yenilenebilir özelliği sayesinde sosyal ve insani yönü dinamik kalır. Bilhassa, büyük depremlerde sosyal dinamiklerin kullanımı ve toplumsal bakış açısında etken bir sosyal kapasite bulunur. Sosyal dayanışma, maddi olmayan kültürel bağlar toplumsal dayanıklılığı sağlayarak depremin sonuçlarıyla başa çıkmada rol oynar. Yerel halkın dayanışma ruhu ve iş birliği, afetten etkilenen yöreden tahliye olmayı kolaylaştırması ve sosyal destek mekanizması birer kültürel bağdır (Moreno, 2018).

Depreme hazırlık noktasında, toplulukların deneyimi güçlü bir motivasyon olmasının yanı sıra, afetin sonuçlarının anlaşılmasına destek olmak, farkındalık geliştirmek, duygularını ve hislerini etkilemek gibi unsurlarla toplulukların afet noktasında birbiriyle etkileşime geçmesine fırsat tanır (Becker, vd., 2017). Afete hazırlıkta eğitim düzeyi, evin konumu, arama ve kurtarma, toplumsal dayanışma önem arz eder. Arama, kurtarma ve dayanışma kapsamında süreci idare edenlerin yaşı, ekonomik durumu ve eğitim düzeyi gibi özellikler ön plana çıkar (Tekeli Yeşil vd. 2010). Depremden sonra hayatta kalanlarda fedakârlık, özveri ve iş birliği içinde acil duruma müdahale edilir. Mevcut dayanışmada, kurumların ve sosyal ağların yetersiz kaldığı görülebilir. Acil durumlarda kurumların ve STK'ların yetersiz olması kalabalıkların kendiliğinden bir araya gelmesine ayrıca olanak tanır (Schrauf ve Victoria Rodríguez, 2024). Bu durum kriz anında kalabalıkların kendiliğinden bir araya gelmesi ve dayanışma ruhunu oluşturması Türk toplumunun önemli bir sosyal sermayesidir. Eğer bir toplum büyük zararlar ve çevresel yıkımlar yaşamasına rağmen ayakta kalıyorsa sürdürülebilir bir gelişme kat ediyordur (Jalali, 2002). Afetlerden sonra sosyal desteklerin bireylerin problemlerini çözmede tampon görevi gördüğü, yaşam kalitesini artırdığı görülmektedir (Kıraç, 2024).

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Problemi ve Amacı

Depremzedelerin afet sonrasındaki kriz yönetimlerine yönelik deneyimlerini nasıl anlamlandırdıkları araştırılmaktadır. Bu doğrultuda aşağıdaki alt araştırma soruları belirlenmiştir:

- Depremzedeler temel ihtiyaçlarını nasıl karşılamış ve yardımlaşmışlardır?
- Depremzedeler kurumsal olarak nerelerden yardım almışlardır?
- Depremzedeler sosyal hayata yönelik sorunlarında neler yaşamış, nasıl çözmüşlerdir?
- Depremzedeler güvenlik problemlerini nasıl deneyimlemiş, nasıl önlem almışlardır?

Afetzedeler depremlerde büyük bir travma yaşamış; altı aydan sonra kademeli olarak travmalarını atlatmaya başlamışlardır. Bu araştırma depremlerin bir buçuk sene sonrasını kapsamakta; meydana gelişmelerin takip etmeyi, depremzedelerin yaşadığı kriz deneyimlerini anlamayı, mevcut durumu gözlemlemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda depremden sonra temel ihtiyaçların nasıl karşılandığının, nasıl yardımlaşıldığının, alınan kurumsal desteklerin niteliğinin nasıl olduğunun anlaşılması amaçlanmaktadır. Temel ihtiyaçların ve sosyal yardımların erişilebilirliği depremzedelerin gündelik hayata dönmesi adına önem arz eder. Afetzedelerin sosyal yaşamlarındaki sorunlarının neler olduğunun ve nasıl çözüldüğünün tespiti; yaşanan güvenlik problemlerinin nasıl deneyimlendiği, deneyimleyen kişilere göre nasıl önlemlerin alındığı araştırılmıştır. Bu hedefler doğrultusunda 6 Şubat depremleri sonrasında afetzedelerin mevcut algısı ele alınmıştır.

3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Çalışmanın örnekleme depremin merkez üssü Kahramanmaraş'ın Dulkadiroğlu ilçesindeki konteyner kentte yaşayan, 19-65 yaş grubundaki yetişkin 12 depremzededen oluşmaktadır. Katılımcılar evlerinin yıkılması ya da ağır hasar alması nedenleriyle konteyner kentte yaşamaktadırlar. Olasılığa dayalı olmayan örneklem türünden amaçlı örnekleme tercih edilmiş, örneklem grubunda cinsiyet bakımından yarısı erkek yarısı kadın şeklinde kota örnekleme belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme, çalışma grubunun araştırmanın amacına göre belirlenen örnekleme türüdür. Kota örnekleme ise seçilen örneklemin kotalarla belirlendiği örnekleme türüdür (Coşkun, vd., 2017, s.149). Cinsiyet farklılığı yakalayabilmek için kadın ve erkek sayısının eşit olmasına çalışılmıştır. Nitel araştırma yönteminde 6-24 arasında örneklem yeterli bulunmaktadır (Guest vd., 2006). Toplamda 15 kişiyle görüşme yapılmış yetersiz veriler iptal edilmiş, 12 görüşme formu değerlendirilmeye alınmış; her bir görüşme yaklaşık 50 dakika sürmüştür. Yapılan görüşmede çalışmanın problemine ve amacına göre bulgulardaki görüşmecilerden elde edilen ifadeler farklılıkları, tekrarları bakımından denetlenebilirlik sağlamaktadır. Katılımcılar K1, K2 şeklinde, cinsiyetler E veya K, yaş ise örneğin 50 rakamıyla parantez içinde gösterimlerle sunulmuştur.

3.3. Araştırma Deseni ve Veri Toplama Süreci

Çalışmada fenomenoloji deseni kullanılmakta olup veri toplama tekniğinde yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın temel problemine uygun olarak belirlenen fenomenoloji deseni, ortak deneyime sahip bireyleri üzerine araştırma yapar; bu deneyimlerin benzer ve farklı yönlerini vurgular. Fenomenolojik çalışma nitel araştırmalarda kullanılmakta olup birkaç kişinin yaşam deneyimine yönelik fenomeni ele alır. Fenomenoloji

olguyu tanımlamakta kalmaz, aynı zamanda yaşanan deneyimlerin anlamlarını detaylı bir şekilde yorumlar (Creswell, 2013). Çalışmada araştırmacı tarafından yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmış depremzedelerin depremden sonra sosyal yardımlara erişimlerine, hangi kurumlardan veya STK'lardan destek aldıklarına yönelik tepkileri, dayanışmada etkileşimleri ve temel ihtiyaçlarını karşılamalarına yönelik deneyimleri anlaşılmasına çalışılmıştır. Bir vakanın örneği olarak fenomenoloji, her ne kadar bilgiye katkı sunma anlamına gelmese de teorik çerçeveyi, daha fazla erişilebilir, somut ve anlaşılabilir kılma anlamına gelir (Van Manen ve Van Manen, 2021). Fenomenolojik desende, görüşmecilerin yaşam dünyası (*lifeworld*) keşfedilmeye çalışılır. İçinde yaşanan mekâna verilen tepkiler, yaşanan sürecinin nasıl deneyimlendiği, öznel arasındaki etkileşimin nasıl olduğu, fiziksel etkileşimlerin nasıl deneyimlendiği ele alınır (Bliss, 2016).

Görüşmeler 2024 Temmuz-Ekim ayları arasında konteyner kentte gerçekleştirilmiştir. Veri toplanan tarihten günümüze kadar her ne kadar afet alanında gittikçe iyileşme olsa da bulgular yaşanan süreçlerin ve günümüze etkilerinin anlaşılmasına ışık tutar.

Görüşmeciler konteyner kentteki yaşamlarını anlatırken, araştırmacı depremzedelerin deneyimlerini anlamak için empati yapmıştır. Veri toplama ve görüşme sürecine açık fikirlilik gerektiğinden dolayı (Smith, vd., 2009), araştırmacı şüphelerini ve ön kabullerini rafa kaldırmıştır. Görüşmelerin yüz yüze ve yerinde yapılması, katılımcıların seçimini kolaylaştırmış, katılımcılar gönüllülükle katkı sunmuş, açık yüreklilikle cevap vermiştir. Bu sayede fenomenoloji deseninde benimsenen yorumlayıcı yaklaşım, verilerin zengin ve doğru bir şekilde toplanmasına olanak tanımıştır (Alese, 2017). Araştırma Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırma Önerisi Etik Değerlendirme Kuruluna göre, 20.03.2024 tarih, 2024/ 21 karar sayısıyla oy birliğiyle kabul edilmiştir. Dulkadiroğlu Kaymakamlığı'nın 04.04.2024 tarihli resmi üst yazılı desteğiyle konteyner kentlerde görüşmeler gerçekleştirilebilmiştir.

3.4. Veri Analiz Süreci

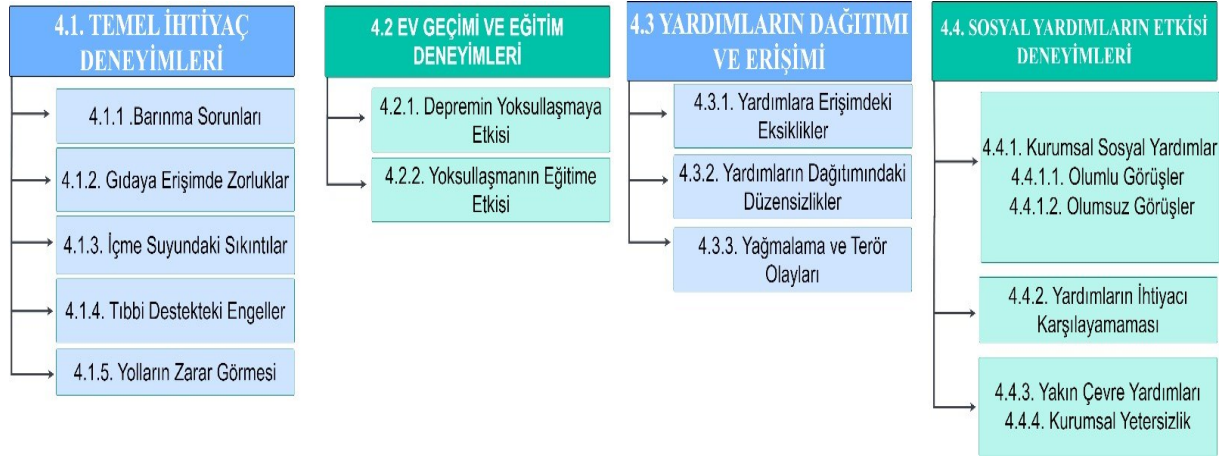
Veri analiz tekniğinde, fenomenoloji veriler tematik olarak analiz edilmektedir. Veriler analiz edilirken; yorumlayıcı fenomenoloji benimsenmektedir. Burada yaşanan deneyimlerin bozulmadan, yargılamadan aktarılmasına fırsat tanır; veriler analiz edilirken anlamlı, tekrar eden temalar halinde bir araya getirilerek kodlanır. Bu sayede veriler derinlemesine anlaşılır, yorumlanır, anlamlandırılır. Ortak olguları yaşamış kişilerin deneyimleriyle olgular keşfedilmeye çalışılır (Alese, 2017). Araştırmacının veri analizindeki rolü, konunun bağlamsal analizine odaklanması, olguların altındaki nedenleri araştırması ve altında yatan nedenleri açıklamaya çalışmasıdır (Wu ve Wu, 2011).

Araştırmacı elde ettiği olguları tekrar tekrar gözden geçirmiş, katılımcı yanıtlarındaki cümleler ve kelimelerden yola çıkarak ortak temaları belirlemiştir. Bu sayede katılımcıların sözlü ifadelerine, hali hazırda psikolojik durumlarına empatik, anlamacı yaklaşmıştır (Alese, 2017). Bu durum araştırmacı için yoğun bir emek anlamına gelerek verilerin içeriği duygusal bakımdan zorlayıcı olmuştur.

Verilerin analizinde tematik analiz tercih edilmekte olup Maxqda 2020 programına göre kavramsal modelinin kodlanmasından, tematik analizinden ve bulguların yorumlanmasından oluşmaktadır. Tematik analiz anahtar kelimelerin, alıntılarını seçimini, bulguların kodlanmasını, ardından temaların sunumunu, yorumlamayı ve kavramsal modelin geliştirilmesini içerir (Naeem vd. 2023). Araştırmanın kavramsal modeli araştırmacı tarafından hazırlanmış olup ismi "*Deprem sonrasında afetzedelerin yaşadığı temel ihtiyaç ve yardımlara yönelik krizler*" şeklindedir. Modelin görseli Şekil 1'de sunulmaktadır. Araştırmanın tematik analiz süreci altı aşamadan oluşmaktadır. Buran ve Clarke'ın (2022) ifadesiyle: "Verilere aşına olma ve potansiyel ilgili öğeleri belirleme, başlangıç kodlarının oluşturulması, temaların araştırılması, potansiyel temaların gözden geçirilmesi, temaların tanımlanması ve adlandırılması, son olarak raporun üretilmesi" süreçlerinden oluşur. Birinci aşamada, potansiyel öğeler belirlenmiş, başlangıç temalar oluşturulmuştur. Blisse göre (2016) bu aşama, görüşmecilerin deneyimlerine yönelik fenomenlerin araştırmacının şüphelerini mümkün olduğunca askıya alarak tanımladığı süreçtir. İkinci aşama başlangıç kodlarının oluşturulmasıdır. Bliss'e (2016) göre burada önemli ifadeler listelenir, katılımcıların deneyimlerine eş değere sahip olabilecek ifadeler düşünülür. İfadeler burada tekrar etmemelidir. Üçüncü aşamada ise temalar araştırılır. Buran ve Clarke (2022)'in ifadeleriyle kodlama taslağından yola çıkarak uygun temalar araştırılır. Buna göre depremden sonra yaşanan kriz deneyimine yönelik oluşturulan kodlar uygun temalara dönüştürülmüştür. Bliss'e (2016) göre bu aşamada, önemli ifadelerden yola çıkarak büyük anlamlı temalar oluşturulur. Dördüncü adımda ise, potansiyel temalar gözden geçirilir. Bliss'e (2016) göre burada, araştırmacı kelime örnekleri kullanarak, katılımcıların yaşadığı deneyimlere göre metin açıklaması yazmalıdır. Beşinci adımda

tematik tanımlara ve kavramlara göre nihai sonuçlara ulaşılır. Bliss'e (2016) göre bu kısımda katılımcının deneyiminin gerçekleştiği ortam ve bağlama göre inşa edilir. Analizin sonuncu kısmında, Buran ve Clarke'a (2022) göre, seçilen, alıntı yapılan veriler doğrudan seçilen örneklerle raporlaştırılır, araştırma soruları ve alan yazınla ilişkilendirilir. Naeem'e (2023) göre veriler burada ayrıca özgün bir diyagramla temalar sunulur. Bliss'e (2016) göre son kısımda, katılımcıların deneyiminin özüne erişilir, olgular bağlamı içinde metinsel ve yapısal açıklamalarda bulunur. Buna göre Şekil 1'de tematik analize dayalı kavramsal model sunulmaktadır.

Şekil 1. Deprem Sonrasında Afetzedelerin Yaşadığı Temel İhtiyaç ve Yardımlara Yönelik Krizler

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Temel İhtiyaçlara Yönelik Deneyimler

4.1.1. Barınma Sorunları

Görüşmeciler depremde evlerini kaybetmiş, barınma sorunu yaşamış, bu nedenle sosyal yardım almışlardır. Katılımcı K1, evlerinin kullanılamayacak hale gelmesinden dolayı il değişikliği yaptıklarını belirtmiştir.

“Şu an hala kötü durumdayız, konteynerde yaşıyoruz. Ev yıkılmadı ama sadece kolonlar ayakta. Duvarlar tavan hep patladı. Üzerimize düştü, haliyle ilaçlarda kullanılmayacak duruma geldi. Baya bir süre dışarda kaldık. Daha sonra da Van’a akrabalarımızın yanına gittik. İhtiyaçlarımızı orada karşıladık.” (K1, 23, E.)

K8 kodlu katılımcı, depremde canlarını zor kurtardıklarını, birinci dereceden yakınlarından destek aldıklarını, evlerindeki eşyaların zarar gördüğünü, ardından çadırda yaşamaya başladıklarını belirtmektedir.

“Deprem anında hiçbir aklımıza gelmedi canımızı zor kurtardık. Binadan aşağıya indik. İçerisinde doğru düzgün bir şey yok. Son sarsıntıdan olduktan sonra oğlum yukarı çıktı, battaniye alıp geldi. Onu üstümüze aldık. Sonra oğlum beni kayınvalidesinin evine götürdü. Evine bir şey olmamış çok şükür. Temel ihtiyaçlarımızı orada sağladık. Sağ olsun üstümüze giyecek verdi, yemek verdi ilgilendi bizimle. Oradan önce biz iki gün arabanın içinde kaldık. Sonra sallantılar durmadı, çocuklarım aldı hepimizi üniversitede çadır kurdular. Orada topladılar. Beni çadırın içine koydular. Hiçbir şey yok. Ben hastayım lavabomu tutamıyorum. Bir insan her şeyden önce ne ister kızım? Sağlık. Onu bile gözümüz görmedi. Ne yeme, içme, barınma ne de can güvenliğimiz vardı.” (K8,54, K.)

K5 konteyner evde yaşamının zorluklarına değinmekte, kötü bir yaşam tarzında olduklarını şöyle ifade etmektedir:

“Evet, halimize şükür ama şükrediyoruz diye de elimizde olanda alınmaz. Halkını bu denli aç bırakmazsın. Hele ki deprem yaşayıp her şeyini kaybetmiş birinin. Neymiş konteyner vermiş, gel de sen yaşa böyle yerde. Çekilen rezillik halkını böyle mağdur etmemeli.” (K5, 23, E.)

K6 kodlu katılımcı depreme sömestr tatilindeyken yakalandığını belirtmiştir. Evlerinin yıkılmadığını, ancak dolapların ve gıdaların zarar görmesinden dolayı beslenme konusunda sorun yaşadıklarını, bir hafta boyunca iştahının kesildiğini, üç hafta sonra gelen sosyal yardımlarla yemek ihtiyaçlarını karşıladıklarını ifade etmiştir.

“Ben üniversite öğrencisiyim. Şehir dışında okuyorum, deprem sömestr tatiline denk geldi. Tüm eşyalarım yurttaydı ama evde de kıyafetim vardı. Depremde evimiz yıkılmadı çok şükür. O yüzden eşya konusunda sorun yaşamadım. Evimiz müstakil ama yine de korkuyorduk girmeye, dışarda kaldık hep.” (K6, 22, K.)

K2 kodlu katılımcı evlerinin yıkılmadığını ancak ailesini güvene aldıktan sonra, diğer insanlara yardım etmek için harekete geçtiklerini, yemek sorununu ekiple çözdüklerini anlatmıştır.

“Bizim evimiz yıkılmadı. O Yüzden ihtiyaç duyacağımız bir şey olmadı. Ben ve kardeşim kendi ailemizi güvene alıp diğer insanlara yardıma gittik.” (K2, 19, E.)

Fakat K5 kodlu katılımcı evlerinin hasar durumunun görevliler tarafından kontrol edildiğini ancak hasar kontrolünün yetersizliğinden kaynaklı, güven duymadığını ifade etmektedir. İlk günlerde temel ihtiyaç yardımı almışlar, ardından kendi imkânlarıyla toparlanmışlardır.

“Alt yapı konusunda bizim ev için sağlam dediler, bir sıkıntı yok dediler ama bilemiyorum. Depremden sonra hasar kontrolü için geldiler ama çok baştan sağma gibi oldu. Ben güvenemiyorum. Bu konuda ileri de sorun yaşayacağımızı düşünüyorum. Temel ihtiyaçlar için ilk birkaç gün yardımdan faydalandık, eve çıkamadık çünkü daha sonra kendi kendimize toparladık.” (K5, 23, E.)

Depremzedeler kendi imkânlarıyla ve sosyal desteklerle barınma sorunlarını çözmüşlerdir. Bu durum Marx’ın (1992) ifadesiyle sınıfsal etkilere sahiptir. Yoksul bireyler çadırlarda daha uzun süre barınırken; göreceli olarak sosyo-ekonomik düzeyi iyi olan kişiler kalıcı yerlerine taşınmışlardır. Depremde evleri yıkılmayan depremzedelerin ise dayanıklı bir yapıda oturdukları bu durumun da refah düzeyiyle ilgili olduğu belirtilebilir.

Bazı depremzedeler sosyal dayanışma ile mevcut krizleri çözmüşlerdir. Bu durum sosyal sermayenin deprem krizinin çözülmesinde hayati rol üstlendiğini gösterir. Bourdieu’ya (1986) sosyal sermaye, bireylerin sahip olduğu sosyal destek mekanizmaları kolektif dayanışma ruhu kazandırarak kriz anında temel ihtiyaçlarına erişimini kolaylaştırır. Ayrıca Durkheim’e (1997) göre bu durum kolektif bilinç ile de ilgili olup bu bilinç bireylerde ortak değer, toplumsal dayanıklılık ve toplumsal direnç kazandırmaktadır.

4.1.2. Gıdaya Erişimde Zorluklar

Bazı katılımcılar erzak ve gıda sorunu anlık olarak çözdüklerini ifade etmektedir. K4 depremin ilk günlerinde köy evinde oldukları için gıda, para gibi ihtiyaçlarının olmadığını belirtmiştir.

“İlk zamanlardan temel ihtiyaçlarımızı kendi evimizde olanlarla sağladık. Köy evindeydik gıda konusunda, para ya da diğer ihtiyaçlara ihtiyaç duymadık.” (K4, 32, E.)

K9 kodlu katılımcı para ve yemek bakımından sıkıntı yaşamadıklarını, farklı şehirlerden yardım tırlarının geldiğini vurgulamıştır.

“Para olarak bir derdimiz olmadı, her yer mahvoldu. Parayı nerede harcayalım. Yemek konusunda da çok sıkıntı çekmedik biz. İlk üç dört gün evet besin alma gibi bir durumumuz olmadı. Daha sonra farklı şehirlerden yardım tırları geldi. Burada yemek tezgâhları kuruldu...” (K9,24, K)

Çoğun katılımcı gıda sıkıntısı çekmiştir. K2 evleri yıkılmamasına rağmen yemek sorunu yaşadıklarını, onu dayanışmayla çözdüklerini ifade etmektedir.

“O sırada tek ihtiyacımız biraz yemek oldu onu da ekip hallediyordu. (K2, 19, E.).”

Yapılan çalışmalar afet yönetiminde, afetin etkileriyle mücadele etmede toplumsal katılımın, kaynakların kullanımının, sorunları iyileştirmede etkin rol oynadığını göstermektedir (Alhaffar, vd., 2023). K10 kodlu katılımcı, ilk hafta yemek, su, ilaç, hijyen gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamadıklarını; tehlikeye rağmen ilk hafta evden eşya ve erzak aldıklarını belirtmiştir.

“Depremi ilk sekiz günü doğru düzgün ihtiyaçlarımızı karşılayamadık. Ne yemek, ne su, ne ilaç ne de hijyen. Depremi sabahına tüm yakınlarımızla bir yerde toplandık. Daha sonra birileri binaya çıkıp üstümüze ve yiyecek bir şeyler getirdiler evden, çok tehlikeliydi ama mecburduk. Üç günden sonra yardımlar geldi. Zaten yemek ve kıyafeti o şekilde hallettik. Yardımlardan dolayı paraya çok ihtiyaç duymadık. Şimdi de evimize yeni geçtik.” (K10,35, K)

K6 evde dolapların ve gıdaların zarar görmesinden dolayı erzak sıkıntısı çektiklerini ifade eder.

“Gıda konusunda çok sorun yaşadık çünkü eşyalarımızın dolaplarımızın hepsi devrilmişti. Evet, ev yıkılmadı ama kullanabileceğimiz gıdalar zarar görmüştü.” (K6, 22, K.)

K11 de yemek yardımlarının üç gün sonra gelmeye başladığını belirtmiştir.

“Her şey birbirine girdi yani. Kaldı ki bir hafta boyunca hiçbir şey canım istemedi, hiçbir şekilde açlık hissetmedim. Şehir dışında nakit taşı mıyordum evde de durum değişmiyordu. Zaten parayı kullanabileceğimiz bir yer kalmamıştı. Üç gün sonra kaderine terk edilmiş olan Kahramanmaraş’a yardım gelmeye başladı. Yemek ihtiyacımızı oradan karşıladık çok şükür ki..” (K11, 28, K.)

4.1.3. İçme Suyundaki Sıkıntılar

Katılımcı K3 ilk gün gıda, para, kıyafet gibi konularda bir sorun yaşamamış, ancak su, elektrik, akaryakıt gibi problemlerle karşılaşmış, ulaşımdaki aksamalardan dolayı yakınlarının yardımına gideremediklerini belirtmiştir.

“İlk gün gıda, para ve kıyafette bir sorun yaşamadık. Elektrik su ve akaryakıtta çok sıkıntıya düştük. Kimseye ulaşamadık ve yakınlarımızın yardımına gidemedik.” (K3, 23, E.)

K6 içme suyu kaynaklarının zehirleyici olduğunu vurgulamaktadır.

“Şu anda altyapıda sularda büyük tehlike var. İçme suyu kaynakları zarar gördü, çoğu yakınım zehirlendi yakın zamanda, hala tam olarak düzeldi diyemeyiz.” (K6, 22, K.).

K2 içme suyunun zarar gördüğüne değinmektedir.

“Ama altyapı ciddi zarar gördü. İçme sularında sorun yaşadık.” (K2, 19, E.).

4.1.4. Tıbbi Destekteki Engeller

K9 kodlu katılımcı depremden hastanelerin ve eczanelerin zarar görmesinden kaynaklı, yaralı kurtulduğu enkazın etkilerinin tedavi edilemediğini belirtmiştir. Buna göre:

“...Ama depremden sadece evler değil tüm hastane ve eczanelerde zarar gördü. Yıkıldı. İlaçlarımızı hiçbir yerden temin edemedik. Ailemde yaralanan vardı. Onları hastaneye götüremedik. Çok zor zamanlardı. Özellikle öyle bir durumdan yaralı olarak kurtulmak.” (K9,24, K).

Kronik rahatsızlığı olan K1 kodlu katılımcı afetten sonra tedavisini karşılamakta zorlandığını, ilaçlarını temin edemediği için uzun bir süre tedavisini aksattığını belirtmiştir. Buna göre:

“Depremde çok sıkıntı yaşadık. Evet, para var ama harcayabileceğimiz bir yer yok. Ben aplastik anemi hastasıyım, deprem tedavimin devam ettiği bir döneme denk geldi. Her yer yerle bir olduğu için ilaçlarımı hiçbir yerden temin edemedik. Evde olan ilaçları da kurtaramadık.” (K1, 23, E.)

Depremler normal ve dezavantajlı bireyleri zor durumda bırakır. Afet sonrasında tahliyeden, sorunlarla mücadele etmeye kadar birçok konu afette krizle mücadeleyi güçleştirir. Depremden sonra yaşanan bölgenin özellikleri, afete karşı farkındalıktaki zayıflıklar sürecin yönetimini zorlaştırmaktadır (Aslan ve Şahingöz, 2023). K7 kodlu katılımcı uzun süre enkazın altında kaldığını, kafasından ve belinden yaralandığını, tedavi için birden fazla şehre götürüldüğünü iletmiştir. İlk etapta tedavi masraflarını çocuklarının karşıladığını, ardından ilaç ücretinin kaldırıldığını söylemiştir.

“Enkazdan 9 saat sonra çıkarıldık. Oradan direkt hastaneye götürdüler ama yoğunluktan dolayı ilgilenmediler. Sadece bir dikiş atıp bıraktılar. Ondan sonra çocuklarım beni Safranbolu’ya götürdüler. Oradan Kırşehir’e yönlendirdiler. Kafama ve belime aldığım darbeden dolayı beni bir süre hastanede tuttular. Birkaç gün sonra Safranbolu’ya tekrar gittik. Muayenelerime oradan devam ettik. Kızımın evinde kaldım. Kaldığım süre boyunca ihtiyaçlarımı hep çocuklarım karşıladı. Şimdi de ilaçlarımı eczaneden alıyorum. Parasını almıyorlar, muayene ücreti alıyorlar onun da.” (K7, 60, K).

K8, İlaçlarının muayeneye gittikleri Doktor tarafından temin edildiğini belirtmiştir.

“Ordu’ya gittik ama ne paramız var, ne ilaçlarım var, onlarda bizi Valiliğe yönlendirdi. İsim falan aldılar. Ertesi gün mesaj geldi hastaneye gidebilirsiniz, diye. Gittik bir sürü ilaç var, kullanmam gereken. Buhar makinesi de kullanmam gerekiyor. Astım hastasıyım. Boğazım açılış diye doktor yazdı ilaçları. Alabilir misiniz, diye sordu bende cevap veremedim. Para yok bir şey yok, doktor sonra eczaneyi aradı ilaçları verin, buhar makinesini bana yazın dedi. Allah bin kere razı olsun eczaneye gittik, ilaçlar 1600 TL tuttu. Bizde de 650 TL var. Sonra oradaki adam üstü benden olsun dedi, o da doktormuş. Böylelikle günler sonra her gün kullandığım ilaçları kullanmaya başladım.” (K8,54, K)

Afet anında ve sonrasında sağlık hizmetleri aktif rol almaktadır. Sağlık hizmetleri gündelik bakımın ötesinde emek vermekte, çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar (Yang, vd., 2010). Katılımcı K10 yakınının musluk suyundan zehirlendiğini, alt yapıya dair güvensizlik duyduklarını belirtmiştir. Buna göre:

“Kaynanam musluk suyundan zehirlendi, iki gün önce. Bence altyapılarda hala sorun var. Ben güvenemiyorum eşimde çalışıyor. İhtiyaçlarımızı artık kendimiz halledebiliyoruz.” (K10,35, K)

4.1.5. Yolların Zarar Görmesi

K6 isimli katılımcı siyasi yetkililere öfke duymakta, yolların depremde zarar görmesinden siyasi partileri suçlamaktadır. Buna göre:

“Hani hep yol yapıyordu belediyelerimiz. Yollar mükemmel oldu diyordu; AK Parti yönetimi gurur duyuyordu. Depremde ne oldu bu yollara? Kahramanmaraş’ın insanlarını ölüme terk ettiniz üç gün boyunca. Şimdi o yollar sizi cehenneme götürsün. Anlatacak çok şey var aslında ama ne fayda dinleyen yok. Dinleseler ne fayda bir kulağından giren diğerinden çıkıyor.” (K6, 22, K.)

Kriz iletişimi, potansiyel tehditlere karşı organize olmayı, bu krizlerin etkili bir şekilde yönetilmesini sağlar. En önemlisi ise, bu risklere karşı toplumsal bilinci oluşturmak, başa çıkma stratejilerini geliştirmek deprem özelinde afete yönelik farkındalığı artıracaktır (Vicente vd., 2014). 6 Şubat depreminden sonra barınma, gıda, içme suyu, tıbbin destek, yolların zarar görmesi gibi olguların yaşanması ve etkilerinin devasa olması, toplumda kriz iletişiminin, risk algısının ve depreme yönelik farkındalığın zayıf olmasıyla açıklanabilir.

4.2. Ev Geçimi ve Eğitim Deneyimleri

4.2.1. Depremın Yoksullaşmaya Etkisi

Katılımcılar depremden sonra iş yerlerini ve mal varlıklarını kaybetmiş büyük bir ekonomik kriz yaşamışlardır. Deprem felaketinden sonra işsiz olduğunu ve geçiminin babası tarafından karşılandığını belirtmektedir. Sağlık sorunlarının da kendisini zor durumda bıraktığını ifade eden K1, tüm zorluklara rağmen gelecekte umutlu olduğunu belirtmiştir. Buna göre:

“Hala bir iş bulabilmiş değilim. Geçimimi babam karşılıyor. Tabii bunu sadece depreme bağlayamam çünkü sağlığımda yerinde değildi. Ama toparlayabilecekken bu durum ertelendi. Zamanla daha iyi olacağız inşallah.” (K1, 23, E.)

K4 kodlu katılımcı, depremden sonra çevresinin ekonomik durumunun kötüleştiğini, evin geçimini sağlamakta zorlandığını belirtir.

“Benim ailem çiftçilik yaparak geçimini sağlıyor. Çevremde asgari ücretle sağlamaya çalışan birçok insan var. Evleri yıkılmış bu yüzden kirada kalıyorlar. İş yeri yıkılmış ve asgari ücretli bir yerde çalışıyor. Depremden aldığı tüm zararlar ve kayıplar bir yana onları nasıl düzeltsin bu ekonomi ve gelirle. Benim ekonomik durumum...” (K4,23, E.).

K7 kodlu katılımcı şu anda eşinin emekli aylığıyla geçindiklerini ifade etmiştir.

“Eşimin emekli aylığı var, şu an onunla geçiniyoruz. İlaçlarıma da para ödemediğimden idare ediyoruz şu anlık.” (K7,60,K).

4.2.2. Yoksullaşmanın Eğitime Etkisi

K3 Depremden sonra birikimlerini kullandıklarını hem okul hem de evin ihtiyaçlarının hayatı zorlaştırdığını ifade etmektedir. Buna göre:

“Deprem zamanı birikimimiz vardı onu kullandık. Okul zaten açılmadı. Günümüz ekonomisinde de hem okul hem de ev ihtiyaçları çok zorluyor. Mücadele edemez duruma geldim.” (K3, 23, E.).

Bazı katılımcılar ekonomik problemlerinin eğitimlerini olumsuz etkilediğini belirtmiştir. K4 kodlu katılımcı il dışında öğrenci olduğunu, bu nedenle ekonomik olarak zor durumda kaldığını belirtmektedir.

“Şehir dışında öğrenciyim, öğrencin halinden kim anlar, tabii yine öğrenci anlar. Dolayısıyla eski halimizi düzeltmeden üstüne yenisi ekleniyor.” (K4,23, E.).

K6 şu anda çalışmadığını ancak ailesinin zor durumda olduğunu, bu yüzden okulu bırakıp çalışmayı düşündüğünü belirtmiştir.

“Şu anda çalışmıyorum giderlerimi ailem karşılıyor ama onlarda biraz zor durumda çünkü evimizin bulunduğu yer yeniden yapılandırılacak. Bu sebeple yeni eve ihtiyacımız var. Ama ne sağlam diyebileceğimiz ev ne de yeni evi alacak bütçe var. Bu yüzden okulu bırakıp işe başlamayı düşünüyorum. Zor zamanlardan geçiyoruz. İnşallah atlatırız.” (K6, 22, K.).

K2 katılımcı evlerinin yıkılmasından dolayı hem okuyup hem çalıştığını söylemiştir.

“Şu an okuyorum, 12. Sınıf öğrencisiyim. Evet, evimiz yıkılmadı ama yine de zarar gördük. Kendimiz hala toparlayamadık. Onun için uğraşıyoruz. Bende bu yüzden hem çalışıyorum hem okuyorum, aile ekonomisine katkı sağlamaya çalışıyorum.” (K2, 19, E.).

K5 hem okuyup hem çalıştığını, iş bulamama kaygısı taşıdığını belirtmektedir.

“Türkiye’de önu açık diyebileceğim bir bölüm yok zaten. Pratik olarak sıfırın altındayız. Eğitimde depremden sonra okulları açmıyorlar. Anladık gidebilen var gidemeyen var. Onlara da destekte bulunulmalıydı. Şu an okuyorum ama aynı zamanda çalışıyorum da. Çünkü bu ekonomiyle ailem tek başına kaldıramaz. 10 yaşındaki çocuğu bile ekonomist yaptı bu sistem.” (K5, 23, E.).

6 Şubat depremleri afetin gerçekleştiği yerlerde fiziksel alt yapı kadar sosyal eşitsizlikler meydana getirir. Özellikle çocuklar, yaşlılar, engelliler ve kadınlar gibi toplumun dezavantajlı bireyleri bu durumdan oldukça olumsuz etkilenirler (Carter, vd., 2007). Türk Milli Eğitimi Özer’in (2023) ifadesiyle depremden sonra eğitimlere aralıksız devam etmiştir. Doğan vd.(2024) göre 6 Şubat depremleri toplumsal eşitsizliği derinleştirmiş, depremzedeler için geçim sıkıntısı eğitim hedeflerinin önüne geçmiştir.

4.3. Yardımların Dağıtımında ve Yardımlara Erişimdeki Deneyimler

4.3.1. Yardımlara Erişimdeki Eksiklikler

K4 Deprem sonrası yardım dağıtımında büyük sorunlar yaşandığını, yardımların yerine ulaşmadığını, yağmalandığını ve bu nedenle de ihtiyaç sahiplerine ulaşmadıklarını belirtmektedir. Buna göre:

“Yardımlar ilk zamanlar gayet iyiydi, herkes rahatlıkla ulaşıyordu ama zaman geçtikçe hem nakliye yapan şahıslar yardımı yerine ulaştırmadan döktüler yardım geldi ama nereye? Hem de çoğu tır yağmalandı.” (K4, 23, E.).

Katılımcı K10, üçüncü günün sonunda kıyafet ve yemek yardımı alabildik, sonrasında kendi başımızın çaresine baktık demiştir.

“Dediğim gibi üç gün sonra kıyafet ve yemek yardımı geldi onun dışında ekstra bir yardım almadık. Sonrasında da kendi başımızın çaresine baktık.” (K10,35, K)

K8 katılımcı torununun Öğretmeninden destek aldıklarını ve afetten on gün sonra Ordu’ya taşındıklarını ifade etmiştir.

“On gün sonrada torunumun öğretmeni var, o yardım gönderdi bize Ordu’dan. O güne kadar hiç kimseden yardım almadık. Torunumun öğretmeni bizi Ordu’ya getirtti. Gittiğimde bana bir sürü erzak hazırlamışlar.” (K8,54, K)

Çocuklarının ve kendisinin Safranbolu kaymakamlığı dışında bir yerden yardım almadıklarını belirten K7 kodlu katılımcılar şunları ifade etmektedir:

“Ne ben ne de çocuklarım herhangi bir sosyal yardım almadık, ne Safranbolu’da kaymakamlıktan aldığım dışında ne de Kahramanmaraş’ta, daha sonraları haberleri gördüğümde bilmem ne yardımı yapıldı, yapılacak diyordu. Nereye başvurduysak hiçbir şey olmadı. Evim yıkıldı bende canımdan oluyordum. Daha ne hale düşmem gerekecekti bana yardım etmeleri için.” (K7,60, K).

4.3.2. Yardımların Dağılımındaki Düzensizlikler

K3 bölgeye yeterli yardımların geldiğini, ancak dağıtımın düzensiz bir şekilde gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Yardımların eşit dağıtımında adaletsizlik yapıldığından şikâyet etmiştir. Bu bağlamda:

“Yardımlar çok fazlaydı, yeterliydi ama dağıtım bilinçsizce yapıldı. İlla ki herkesin ihtiyacı oldu ama gelen yardımlar sanki belirli kişilere gelmiş gibiydi. Sürekli aynı noktaya durdu tırlar. O bollukta yardımlardan faydalanamayan çok depremzede vardı. Diğerleri ise evine yıllık stok yaptı. (K3, 23, E.)”

K1 yapılan yardımların yetersiz, dağıtımların kötü olduğunu belirtmiştir.

“Yardımlara gelince, evet bence yardımlar gayet yeterliydi ama dağıtım kötüydü. Tüm tırlar aynı noktaya geldi. Diğer insanlar ulaşmakta zorluk çektiler.” (K1, 23, E.)

Benzer şekilde K4 ve K5,

“Düzenli, güvenli ve sistemli bir dağıtım yapılmadı. Hala ulaşamayanlarda vardır yani.” (K4, 23, E.)

“Çok fazla yardım geldi ama çok düzensiz ve kontrolsüz şekilde dağıtım yapıldı. Çok güzel destek yapıldı ama dediğim gibi aşırı saçma dağıtım oldu” (K5, 23, E.).

K5 gönderilen yardımlar hariç ortak noktaya giden yardımlara ulaşmadıklarını belirtmiştir.

“Biz hiçbir noktaya gidip almadık. Bizzat bize gönderilen dışında yardımlardan faydalanmadık.” (K5, 23, E.)

K6 kodlu depremzede sosyal yardımlarının fazlalığına rağmen, dağıtımın kötü olması nedeniyle, bazılarının yardıma ulaşamadıklarını düşünmektedir.

“Gıda ve kıyafet konusundan evet çok fazla yardım yapıldı ciddi anlamda hem de ama dağıtım çok kötüydü, o bollukta ben hala yardımlara ulaşamayanların olduğunu düşünüyorum.” (K6, 22, K.)

Afetler sosyal yardımların adil yapılması gerektiği ve kriz yönetiminin zor olduğu anlardır. Toplumdaki eşitsizlikler sadece ekonomik değil aynı zamanda statüko ile de ilgilidir. Bu durum bireylerle ve iktidar ilişkileriyle kurulan bağlar sonucunda gerçekleşir (Foucault, 1977). Sosyal yardımlara erişemeyen bireyler kendilerini dışlanmış hissetmiş olabilirler. Bu dışlanmışlık durumu yoksulluk, kırsallık, yaş ve cinsiyet gibi unsurlarla da ilgilidir (Farmer, 2005). Bu gerekçelerden yola çıkarak afetlerde sosyal yardımların topluma adil bir şekilde dağıtılabilmesi önem arz etmekte; kurumsal koordinasyon öne çıkmaktadır.

4.3.3. Yardımların Yağmalanması ve Terör Olayları

K1 deprem sonrası yardımların yetersiz kaldığını ve gelen yardımlara terör faaliyeti gösterildiğini belirtmiştir.

“Dediğim gibi söylediğim yardımlardan başka yardım görmedim. Kaldı ki silah çekilerek önü kesilen yardım tırlarından bize ne kalırdı ki.” (K1, 23, E.)

K6 yardım tırlarına yönelik terör olaylarını şöyle anlatmaktadır:

“Babam ve abim yardım tırlarının dağıtımına gitti, orada da tırın önünü kesmişler bıçakla falan, çok daha iğrenç olaylar oldu tabii. Ne yaşadık biz bilmiyorum.” (K6, 22, K.)

K7 tırların önünün kesildiğini, yardımların çalındığını duyduğunu ifade etmiştir:

“Duyduğum kadarıyla bölgeye gelen yardım tırlarının birkaçının önü kesilmiş tırların içinde ki yardımları çalmışlar ama dediğim gibi “duyduğum kadarıyla.” (K7,60,K)

K2 kodlu katılımcı bölgeye yardımların geldiğini, fakat yağma olaylarının yaşandığını, Kızılay’ın getirdiği çadırların defalarca çalındığını belirtmiştir.

“Evet, yardımlar geldi. İnsanlar tarafından yağma olayı çok oldu, Kızılay’ın getirdiği çadırlar çok kez çalındı. Çadır yetiştirmekte zorlandık.” (K2, 19, E.)

K6 yardımları markette satmak için alanların olduğunu belirtmiştir. Buna göre:

“Çoğu kişi de yağma için geliyordu. Hatta bir tanesi fazla alıyorum eşim marketi açacak o zaman satar demişti, bana unutmuyorum.” (K6, 22, K.)

K9 marketlerin yağmalandığını, bazıları ihtiyaçlarını bu şekilde karşıladığını, bazıları ise stok yapıldığına ve hırsızlık olaylarına tanık olduklarına değinmişlerdir.

“Bir sürü market yağmalandı. İnsanların hepsi stok yapacak kadar marketten ürün aldılar ama o kadar bebek var, yaşlı var mecburen insanlar girmek zorundaydı. Tabii ki hepsi öyle tozpembe değil. Kimisi can derdinde kimisi mal derdindeydi. Çoğu kişi başka evlere girip eşyaları çaldılar. Üstelik kavga bile ettiler. Hırsızlık olayları çok fazla oldu. Çok üzücü bir durumdu gerçekten.” (K9,24, K).

K10 yardım tırlarının önünün kesildiğini, bu olaydan muhalif görüşlü parti mensuplarının sorumlu olduğunu belirtmiştir.

“Duyduğuma göre gelen yardım tırlarının birkaçının önü kesilmiş, tırları soymuşlar. Daha sonra da tırları geri göndermişler bazıları gelen yardımların önünü kesen rakip partiden birilerinin yaptığını düşünüyor. Sebebi ise rakip partiyi halka karşı yardımda bulunmadı diyerek halka kışkırtmak.” (K10,35, K)

Depremden sonra meydana gelen kriz ortamı, suç olgusunu artırmaktadır. Buna göre hırsızlık vakaları artabilmekte, marketler, iş yerleri, sosyal konutlar yağmalanabilmektedir (Sheikhy vd., 2025). Yaşanan yağmalamalar güvenlik endişelerini artırmakta krizin yönetilmesini güçleştirmektedir (Smith ve Smith, 2006). Kahramanmaraş merkezli depremlerden sonra maddi ve manevi suçlar artmıştır. Bu suçlar, mala, cana karşı ve cinsel suç olarak sınıflandırılmıştır (Sert vd., 2024).

4.4. Sosyal Yardımlara Yönelik Deneyimler

4.4.1. Kurumsal Sosyal Yardımlar

4.4.1.1. Olumlu Görüşler

Depremi ardından sonra Van’a gittikleri için depremzedelere yapılan yardımlardan alamadıklarını, belirten K1 kodlu katılımcı, sadece AFAD ve LÖSEV’den ilaç ve maddi destek aldıklarını belirtir.

“Depremden birkaç gün sonra Van’a, akrabalarımızın yanına gittik. O yüzden deprem bölgesine gelen yardımlardan faydalanamadık. Van’da AFAD yardımda bulundu; maddi olarak kıyafet alarak. Ben bir de LÖSEV’den bana destek gördüm. Maddi manevi her türlü yardımcı oldular. İlaçlarım tedavi onlar sayesinde karşılandı.” (K1, 23, E.)

K5 AFAD'dan yalnızca arama kurtarma için sınırlı destek gördüklerini, Kızılay'dan ise yetkiliye rastlamadıklarını, sınırlı arama kurtarmadan dolayı yakın akrabalarının enkazda kaldıklarını belirtmektedir.

“AFAD'dan destek gördük o da arama kurtarma için. Yengem, dayım ve kuzenim enkazda kaldı, onlara depremde sekiz gün sonra ulaştık tabii ki. Ne yazık ki şehit olmuşlardı çoktan. AFAD bize dördüncü gün yardıma geldi. Defalarca kez aramamıza, yardım istememize rağmen anca geldiler. Kızılay'ında sürekli yardım noktalarını gördüm ama hep boştu ya da erken saatte kapatıp gittiler. Daha çok yakınlarımız yardımcı oldu. Şuanda da destek ya da yardım almıyoruz.” (K5, 23, E.).

Çevre illerin belediyelerinden ve AFAD'dan yardım aldıklarını belirten K3 kodlu katılımcı, ancak arama kurtarma çalışmalarının yetersiz kaldığını ifade etmiştir.

“Çevre illerin belediyesi ve AFAD tarafından yardım gördük ama arama kurtarma çalışmaları yeterli değildi.” (K3, 23, E.)

Deprem sonrasında gelen yardımların dağıtımında görev alan K2 kodlu katılımcı, AFAD, Kızılay, AHBAP ve siyasi partilerden gelen yardımları halka dağıttıklarını ifade etmiştir.

“AFAD, Kızılay, AHBAP ve partilerin gönderdiği yardımları da dağıttık. Yardım almaktan ziyade yardımda bulunduk biz.” (K2, 19, E.)

K4 birçok şehir ve kurumdan arama kurtarma için yardıma gelindiğini belirtmiştir.

“AFAD başta olmak üzere Kızılay, Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Ankara Büyükşehir Belediyesi gibi çevre şehirlerin araçlarının arama kurtarma çalışmasında çalıştı.” (K4, 23, E.).

Afet yönetiminde Türkiye'de en önemli kurum AFAD olup iyileştirme, yeniden inşa etme, arama-kurtarma, koordinasyon, acil ve temel ihtiyaçlar gibi önemli görevleri üstlenmektedir (Küçükyağcı, 2024). Depremden sonra STK'ların ve devletin hızlı bir şekilde bir araya gelerek depremzedeler yararına hareket etmesi sosyal sermayenin önemini gösterir. Özellikle kriz dönemlerinde STK'lar devlet ve toplum ilişkilerini yeniden inşa eder (Keyman, 2005). Devletin kurumsal yeterliliği kapsamlı afetlerde yetersiz kalabilir; STK'lar bu noktada tamamlayıcı rol üstlenebilirler (Bora, 2005).

4.4.1.2. Olumsuz Görüşler

K9 Türkiye'ye bağlı herhangi bir kurumdan yardım almadığını ifade etmiştir. Devlet kurumlarının, özellikle AFAD'ın olay yerindeki yetersizliği sorgulanmaktadır.

“Türkiye'ye bağlı herhangi bir kurumdan yardım görmedim ben. Daha çok tanınmış kişilerden, özel sektörden yardım aldık. İlk iki hafta boyunca enkazların başında AFAD'ı bile görmedik. Telefonlar zaten çekmiyordu. İki hafta sonra Turkcell, Vodafone, Türk Telekom ücretsiz net, dakika yardımında bulundu o kadar.” (K9,24, K)

K4 ilk dört gün kimsenin gelmediğini, şehrin kaderine terk edildiğini düşünmekte, siyasilere karşı öfkeli olduğu görülmektedir.

“Birçok enkaz incelenmeden toplanıp atıldı. İlk dört gün kimse gelmedi, şehir kaderine terk edildi. İnsanlar öldü, o anlarda neredeydi bu yöneticiler. Rakip parti şunu yapmadı, bunu yaptı diyor ekranlarda. Peki, sen ne yaptın? Bu durumu bile siyasete çevirdiler. Yazıklar olsun onların vicdanına ve insanlığına.” (K4, 23, E.).

K1, bir siyasi partinin ve yardım kuruluşunun sosyal yardımları şartlı temin ettiğinden şikâyet etmektedir.

“Çadır yardımı en önemlisi, Kızılay ikinci çadırı para ile satıyor demişti bir yakınımız, bizde o günden sonra Van'a gitmeye karar verdik zaten. Bir de CHP eğer bize üye olursanız yardım ederiz demiş. Bence depremde şehit olanlar bu pis dünyadan kurtuldu. Hayatta kaldık diye sevinen bizler değil.” (K1, 23, E.)

K11 arama kurtarmanın sekiz gün sonra gelerek yetersiz olduğunu ve kendi imkânlarıyla ayakta kaldıklarını belirtmektedir.

“Bana ve aileme bir zarar gelmedi ama kuzenim ve ailesi enkaz altında kaldı, sekiz gün boyunca uğraştık ve çıkaramadık. Sekiz gün sonra arama kurtarma geldi ama nafile, yetersiz ekipmandan dolayı bir süre zorlandılar ve cesetleri çıktı. Günlerce aradık yardım istedik. Gelmediler, geldikleri zamanda çok geçti, üstelik yetersiz ekipmana sahiptiler. Hala hayatta olabilirlerdi. İnsanın anı bu kadar değersiz olmamalıydı.” (K11, 28, K.).

K6 Kızılay’dan çadır alamadıklarını, kendi imkânlarıyla barınacak alan yarattıklarını belirtmiştir. Gıda yardımını kurumsal veya siyasi belirteci olmayan bir yardım türünden edindiklerini anlatmıştır.

“Devlete güvenim kalmadı benim. Kızılay çadır dağıtıyordu, almak istedik; eviniz yıkılmadıysa alamazsınız dediler. Tamam dedik, kendi imkânlarımızla sağdan soldan bulduğumuz naylon mu desem neyse onunla kalacak bir yer yaptık. Dedğim gibi gıda olarak gelen tırlardan aldık ama hangi kuruma bağlı bilmiyorum. Gerçi üzerinde amblem vs. bir şey yoktu. Yardımsever bir şahıs gönderdi. Herhangi bir siyasi gönderse reklamını yapmaz olur mu?” (K6, 22, K.)

Afetlerin, insan kontrolünden çıkması, günah keçisi seçimine sürüklemekte, mağdurların devlet yetkililerini yetersizlikle suçlamasına neden olabilmektedir (Bödvardsdóttir ve Elklid, 2004). Bu durum özellikle az gelişmiş ülkelerde afet riskinin azaltılmasında ve politikaların geliştirilmesinde ön plana çıkar (Moreno, 2018). 1999 depremi üzerine yapılan bir araştırmada, Türkiye’de depremzedelerin güvenli ve kalıcı konutlarda yaşamadığı görülmektedir. Ayrıca geniş bir sismik bölgede bulunan Türkiye’de devletin ve sivil toplum örgütlerinin depreme verdiği tepkiler afete hazırlığı göstermektedir (Jalali, 2002).

4.4.2. Yardımların İhtiyacı Karşılayamaması

K4 birçok şehir ve kurumdan arama kurtarma için yardıma gelinmesine rağmen, yetersiz kaldığını belirtmektedir.

“Bazı ülkelerden yardım gelmesine rağmen arama kurtarma yeterli değildi.” (K4, 23, E.).

K1 yakın arkadaşını enkazdan kurtaramadıklarını, arama kurtarma faaliyetlerinin ve teknik malzemelerinin yetersiz olduğunu belirtmiştir. Buna göre:

“Arama kurtarma durumumuz olmadı, bir arkadaşım enkaz altında kalmıştı. Önce kendi imkânlarımızla çıkarmaya çalıştık. Bir türlü kendisine ulaşamadık. Arama kurtarma çağırdık ama bize yoğun olduklarını ve daha sonra geleceklerini söylediler. Onlar gelene kadar biz tanıdıklarımızı arayarak vinç istedik. Arkadaşımızı kendi imkânlarımızla aradık, onu bulana kadar bir sürü can kurtardık ya da cesede ulaştık ama arkadaşımın cesedi ya da ona ait hiçbir parça bulamadık, şu anda hala kayıp. Kimi arasak soruşturma devam ediyor diyor. Başka bir şey yok elimizde.” (K1, 23, E.)

K3 vakit kaybı ve yetersiz ekipman nedeniyle birçok insanın hayatını kaybettiğini belirtmiştir

“Çoğu insan vakit kaybindan ve yetersiz ekipmandan öldü.” (K3, 23, E.)

Afet sonrasında sosyal destek, yardım götüren görevlilerin tükenmişlik yaşadıkları, yaşam kalitelerinin düştüğü görülmektedir (Okur vd., 2024).

4.4.3. Yakın Çevre Yardımları

Depremde enkazda kalan K7 ve çocukları tarafından kurtarılmıştır. Şuan, konteynerde kaldığını, ev alışverişi için sadece dört ay yardım kartı aldığını söylemiştir.

“Beni enkazdan çocuklarım ve orada bulunan vatandaşlar çıkardı. Arama kurtarmaya da sosyal destekten bir yardım almadım. Aldığım tek yardım Safranbolu kaymakamlığının gittiğim gün verdiği para oldu. Onun dışında bir yardım almadım. Bir de şimdi konteynerde kalıyorum. Burada ev alışverişi için bir kart veriyorlardı onu da sadece dört ay aldım, şimdi vermiyorlar.” (K7,60,K)

Deprem sonrasında kızının yanında kalan katılımcı K8, herhangi bir kurumdan yardım almadığını, yaşadığı evden yardım almadan çıkmışlardır.

“Ben kızımın yanındayım diye herhalde herhangi bir kurumdan yardım almadım, sadece bir kere ilaçlarımı almam için Ordu’dan 3000 TL verdiler, bana. Onun dışında bir de şimdi kaldığım konteyner var başka bir şey yok. Evden de kendimiz Çıkabildik, çok şükür ki yardıma gerek kalmadı. Sonra da hep şehir dışındaydım oraya yeterli yardım yapıldı mı bilmiyorum.” (K8,54, K)

Yapılan çalışmalarda, afetlerden sonra, afetzedeler arasında dayanışma duygusunun arttığı, bu durum bireylerin yaşadığı topluma olan bağlılığı ve toplum içindeki aidiyetleriyle yakından ilişkili olduğu görülmektedir (Pancotto, vd. 2024). 6 Şubat 2023 depremleri Türk toplumunda ve dünyada toplumsal dayanışmanın ve gönüllü yardımlaşmanın sosyal sermayeyi nasıl harekete geçirdiğini ortaya koyar. Afet sonrasında akrabalık ve komşuluk ilişkilerindeki dayanışma biçimleri sosyal sermaye için değerli bir yere sahiptir. Böylece meydana gelen dayanışma ruhunun kriz anlarında ortaklık bağı oluşturduğu görülmektedir (Şchitoğlu, 2023).

4.4.4. Kurumsal Yeterlilik

K2 yardımların dağıtımında önceliği diğer depremzedelere verdiklerini, çok fazla yardım geldiğini, gelen yardımların fazlasıyla yeterli olduğunu ifade etmiştir. Buna göre:

“Gelen yardımlarda fazlasıyla yeterliydi. Ardı arkası kesilmeden tırlar geliyordu. Biz dağıtımda çok yorulduk.” (K2, 19, E.)

K10 ve K12 depremzede katılımcı yaşanan deprem sonrasında devlet kurumlarından yeterli desteği görmediklerini, yardımların çoğunlukla özel kurumlar ve komşu ülkelerden geldiğini belirtmektedir. Yardımlar konusunda devletin yetersiz kaldığını ve hayatını yeniden kurma sürecinde de beklediği desteği bulamadığını söylemiştir.

“Ben depremde birkaç gün sonra Karabük’ gittim, oradan bir dergâhtan kıyafet yardımı yaptılar bir de kalacak yer buldular. Bunların dışında bir kurumdan destek görmedim. Karabük’te komşularımız çok yardımcı oldu her konuda. Kurum değil de vatandaş desteği aldık hep. Deprem bölgesine yardıma gelenlerden ilki komşu ülkelerdi.” (K10,35, K)

“Adamlar farklı ülkeden geliyor ama bizimkiler hala ortada yok. Bir yakınımız enkazda kalmıştı onu da kendi imkânlarımızla çabalarımızla çıkardık. Arama kurtarmaya gerek kalmadı. Ki zaten arama kurtarma da gelmemişti. Yardım açısından devleti yanımızda göremedim.” (K12,40, E)

Yaşanan krizler, afetin bölgede yarattığı psiko-sosyal, ekonomik tahribatla yakından ilişkilidir. İhtiyaçlarını karşılamakta zorlanan afetzedeler güvenlik kriziyle de ilişkili olarak suça sürüklenebilmektedir. Büyük depremler kentlerde yıkımlara neden olmakta, özellikle dar sokaklardaki enkaz yığınları arama kurtarma ekiplerinin erişimini güçleştirmekte ve güvenlik açığına sebep olmaktadır (Pardo vd., 2023). Kurumsal desteklerin yetersiz görülmesi, yaşanan afetin geniş bir alanı etkilemesiyle yakından ilişkili olup aynı anda kent ve kırsal alandaki birçok bölgede yıkım yapmasından kaynaklanmaktadır. Afetin kapsamlı oluşunun krizlerin yönetilmesini güçleştirdiği söylenebilir.

Afetler sosyal yardımlaşmanın ve dayanışmanın en çok ön plana çıktığı krizler olup krizlerin yönetilmesi sosyal sermaye bakımından ele alınabilir. 6 Şubat depremlerindeki sosyal yardımlaşma ve dayanışmaya bağlı sosyal sermaye unsurları bireysel ve kurumsal sosyal destek mekanizmalarıyla yerine getirilmiştir. 6 Şubat depremlerinde bu bireysel ve kurumsal düzeydeki sosyal destek mekanizmaları Putnam’ın (2000) ifadesiyle bağlayıcı ve köprü kurucu unsurlarla sağlanmıştır. Bireysel dayanışmalar zayıf bağların gücü kuramıyla açıklanabilirken; STK’lar, devlet destekleri gibi kurumlar gibi Bourdieu’nun (1986) sosyal sermaye yaklaşımıyla değerlendirilerek kolektif ruhun harekete geçirildiği ifade edilebilir. Coleman’a (1988) göre bu sosyal sermaye toplumsal normları, kolektif eylemi güven tahsis ederek yerine getirmektedir.

Depremi birçok şehirde maddi ve manevi yıkımlara neden olması kurumsal desteklerin eş zamanlı yerine getirilmesini engellemiş olabilir; zira ön görülemez bu afet Türkiye yüzyılının en büyük kara depremi olarak adlandırılmaktadır. Her kriz değişimi ve farkındalığı beraberinde getirir. 6 Şubat depremleri de Türk toplumunda afete yönelik farkındalık başlatmış, toplumsal kriz dayanışması ruhunu gündeme getirmiştir. Bunlarla beraber 6 Şubat depremleri Türk toplumunun unutulmaz yaraları gün yüzüne çıkarmıştır. Bu maddi ve manevi travmaların uzun yıllar devam edeceği düşünülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Depremzedelerin afet sonrasında meydana gelen krizlere yönelik deneyimlerini nasıl anlamlandığı araştırılmaktadır. Fenomenolojik desenin kullanıldığı çalışmada teorik çerçeve sosyal sermaye teorisine dayanmaktadır. Elde edilen bulgulardan afetzedelerin, depremde sonra hayatta kalmaya dair krizler yaşadıkları, bu krizleri sosyal yardımlaşma ve dayanışmayla çözmeye çalıştıkları tespit edilmektedir. Yardımlaşma ve dayanışma bağlamında sosyal sermaye, özellikle afetin olumsuz etkilerini aşmada önemli bir rol oynamaktadır. Afetlerde toplumsal iş bölümü, kurumsal destekler toplumsal yapıda bütünleştirme rolüne sahiptir. Burada afet sonrası krizi yöneten kurumların ve kişilerin maddi ve manevi etkileri bulunur (Şeker, 2020). Elde edilen bulgularda afetin yaşandığı yörede depreme karşı hassasiyet oluştuğu, meydana gelen krizleri anlık olarak çözmek için birliktelik ruhu geliştirildiği görülmektedir. Önceden deprem yaşamış bireylerin depreme yönelik farkındalığı, inancı değişmekte, depreme karşı hazırlığı etkileyebilmektedir (Becker vd. 2017). Alt araştırma sorusuna yönelik fenomenoloji bulguları ve elde edilen kavramlar aşağıda sunulmaktadır.

“Depremzedeler temel ihtiyaçlarını karşılamada neler yaşamış, nasıl yardımlaşmışlardır?” alt araştırma sorusuna yönelik, temel ihtiyaçlara yönelik deneyimler fenomeni öne çıkmıştır. Depremden sonraki ilk günlerde depremzedeler tıbbi, nakit para, gıda, kıyafet gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmışlar; özellikle ilaç temini, su ve elektrik gibi altyapı sorunları yaşamışlardır. Afetin ilk günlerinde can güvenliği, barınma, yeme-içme gibi temel ihtiyaçlarını giderememiş; yardım almakta zorlanmışlar, daha sonra yakınlarının ve farklı şehirlerden gelen yardım tırlarının desteğiyle ihtiyaçlarını karşılayabilmişlerdir. Özellikle sağlık sorunları olan katılımcılar, ilaç temini noktasında ciddi sıkıntılar yaşamış, eczanelerin ve hastanelerin zarar görmesi nedeniyle ilaçlarına erişememiş, ancak yakın çevresinin desteğiyle ilaçlarını temin etmişlerdir. Burada yaşanan süreç *deprem afetinde temel ihtiyaçlar katmanı* ismi verilebilir. Afetzedeler temel ihtiyaçlara ilişkin birçok sorunu üst üste yaşamış, bu sorunları yakın çevreleriyle çözmeye çalışmışlardır.

“Depremzedeler sosyal hayata yönelik sorunlarında neler yaşamışlar, nasıl çözmüşlerdir?” alt araştırma sorusuna yönelik, ekonomik, eğitim ve iş durumları fenomeni öne çıkmıştır. Katılımcıların çoğu ekonomik ve eğitim durumlarının kötü olduğunu, işsiz kaldıklarını, eğitim hayatlarına devam edemediklerini belirtmektedir. Bazıları hala konteyner evlerde yaşamakta, iş bulamamakta ve geçimlerini ailelerinin desteğiyle geçimlerini sağlamaktadır. Öğrenci olan katılımcılar hem çalışıp hem de okula devam etmek zorunda kaldıklarını, aile ekonomisine katkı sağlamaya çalıştıklarını ifade etmektedir. Depremden dolayı evleri ve iş yerleri zarar gören katılımcılar, ekonomik olarak çok zorlandıklarını, yeni ev ve iş bulmakta güçlük çektiklerini belirtmektedir. Bazı katılımcılar, devletin depremzedelere yeterli desteği sağlamadığını, konteyner evlerde yaşamak zorunda bırakıldıklarını ve genel olarak Türkiye'deki ekonomik durumuyla ilgili olduğunu düşünmektedir. Sosyal hayata yönelik sorunlarda afetzedelerin yaşadığı süreç afet sonrasında *ev geçimi ve eğitim sorunları* olarak adlandırılabilir.

“Depremzedeler kurumsal olarak nerelerden yardım almışlardır?” alt araştırma sorusuna yönelik Kurumlardan gelen sosyal yardımlar ve yeterlilikleri konulu fenomen öne çıkmaktadır. Katılımcılar, AFAD, Kızılay, siyasi partiler ve diğer kurumlardan gelen yardımların dağıtımındaki eşitsizlikleri, gecikmeleri ve yetersizlikleri dile getirmektedir. Bu yetersizlikten dolayı, birçok insanın hayatını kaybettiği vurgulanmaktadır. Yardımların dağıtımında siyasi ayrımcılık yapıldığı, bağış çadırlarının para karşılığı satıldığı, bazı kurumların yardım önceliğinde üyelik şartı aradığı gibi sorunlar depremzedelerin görüşlerinden öne çıkmaktadır. Depremzedeler, devlet kurumlarından yeterli desteği göremediklerini, yardımların çoğunlukla özel kuruluşlar ve komşu ülkelerden geldiğini belirtmektedir. Bazı katılımcılar, enkaz altında kalan yakınlarını kendi imkânlarıyla kurtarmaya çalışmış ancak başarılı olamamışlardır. Tüm bu olumsuzluklar karşısında depremzedelerin hayal kırıklığı ve güven kaybı yaşadığı anlaşılmaktadır. Depremzedelere göre yardımlar, zamanında gelmemiş, düzensiz dağıtılmış, esas ihtiyacı olanlara ulaştırılmamıştır. Bazı katılımcılar ise, hiçbir yardım alamadıklarını, evleri yıkıldığı halde kendilerinin çaresine bakmak zorunda kaldıklarını belirtmektedirler. Yaşanan süreç *kriz dayanışmasında kolektif bilinç* olarak adlandırılabilir. Kurumsal desteklerdeki zayıflıklar dayanışma kültüründeki ve kurumsallaşmadaki bilinci ortaya koyar.

“Depremzedelerin güvenlik problemlerini nasıl deneyimledikleri; nasıl önlem aldıklarıyla ilgili” kapsamlı alt araştırma sorusunda sosyal yardımlara erişilebilirlik ve yağmalanmaya karşı düşünceler; yaşanan suç olgusu ve güvenlik riskleri fenomenleri elde edilmiştir. Yardım tırlarının önü kesilmiş, içindeki yardımlar çalınmış ve yağmalanmış, stokçular tarafından kaçırılmıştır. Depremden sonra kriz anının kötü niyetli kişiler tarafından fırsata dönüştürüldüğü belirtilmektedir. Evlere girilmesi, eşyaların çalınması gibi hırsızlık, hastaneden insan kaçırma olayları yaşanmış, silahlı çatışma, adam öldürmeye teşebbüs gibi suçlar işlenmiştir. Depremzedeler, kendilerini

sokakta, evde vs. birçok yerde güvensiz hissetmiş, korkarak sosyal yardıma erişememişlerdir. Hasarlı binalar kontrol edilmeden tekrar kullanıma açılmış, yıkılma tehlikesine karşı yaşamaya devam etmişlerdir. Bu kısımdaki süreç ise *kriz dayanışması sapması* olarak adlandırılabilir. Afet sonrasında yaşanan bu krizler, ihtiyaç sahiplerinin yardımlara erişmesine engel teşkil etmesinden dolayı yardımlaşmanın işlevinin saptığını gösterir.

Elde edilen bulgular 6 Şubat depremleri sonrasında gündelik hayatta yaşanan sorunları ortaya çıkarmaktadır. Ortak bir amaç ve düşünce kapsamında bir araya gelen bireylerde, paylaşılan duygu, düşünce topluluk ruhunu meydana getirmiş, grup dayanışmasını sağlamaktadır (Aydemir, 2011, s.40). Afetin Türkiye’de geniş bir alanda tahribata neden oluşu kriz yönetimini güçleştirmiş; bununla beraber kurumsal ve sivil toplum desteklerinin yanı sıra kendiliğinden bir dayanışma ruhunun sergilendiği görülmüştür.

Depremden sonra yaşanan krizlerle başa çıkmak için öneri olarak şunlar sıralanabilir:

- Depremden sonra temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik önlemlerin alınması, toplumun depreme yönelik farkındalığının gelişmesi, kriz anında güvenlik önlemlerinin hızlıca alınması, depremden sonra gelişebilecek kaos, suç, yağmalama gibi krizlere karşı toplumsal farkındalığın gelişmesi gerekmektedir.
- Afetlere yönelik öncelikle Türkiye genelinde tüm bölgelerdeki yapılaşmanın gözden geçirilmesi, binaların güçlendirilmesi gerekir. İkincisi, afet anında hızlı hareket etmek için afet yönetim planlarının güncel tutulması elzemdir. Üçüncüsü, afet bilincinin artırılarak nasıl hareket edilmesi gerektiğinin sık sık hatırlatılması, hazırlıklı kalınması sağlanmalıdır. Son olarak deprem sonrasında, barınma, gıda, su, ilaç, hijyen malzemelerinin yeterli ve ulaşılabilir yerlerde depolanması gerekir (Yazıcıoğlu ve Aktel, 2024). Bu belirtilen hususlar depremde kriz yönetiminde hazırlı olma ve müdahale etmede önemli rol oynar. Türkiye’de jeolojik olarak yüksek riskli bölgelerde yaşanmasına rağmen afet eğitimleri yeterli düzeyde değildir.
- Afete yönelik farkındalık çalışmalarının kamuoyunun bilinçlenmesi sağlamalıdır. Bunu halkın anlayacağı bilimsel kanıtlarla aktarmak önemlidir. Verilecek eğitimler toplumun afete hazırlığına ve hazır bulunuşluğa katkı sağlayabilir.

YAZARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazar, çalışmanın tümüne tek başına katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Kahramanmaraş İli Dulkadiroğlu Kaymakamlığından destek alınmıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

- Akgül, Ş. Y. (2023). Responsibility of administration for moral damages caused by earthquakes. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (167), 133-176.
- Alase, A. (2017). The Interpretative Phenomenological Analysis (IPA): A Guide to a Good Qualitative Research Approach. *International Journal of Education and Literacy Studies*, 5(2), 9-19. <https://doi.org/10.7575/aiac.ijels.v.5n.2p.9>
- Alhaffar, M. B. A. Joury, E. ve Erikson, A. (2023). Community engagement and crowdsourcing for effective disaster response and rescue operations during the earthquake in Syria. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 98(2), 104096. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2023.104096>
- Allen, J. D., Leyva, B., Hilaire, D. M., Reich, A. J. ve Martinez, L. S. (2016). Priorities, concerns and unmet needs among Haitians in Boston after the 2010 earthquake. *Health Soc Care Community*, 24(6), 687-698. <https://doi.org/10.1111/hsc.12217>
- Alshehri, S., Rezgui, Y. ve Li, H. (2016). Public perceptions and attitudes to biological risks: Saudi Arabia and regional perspectives. *Disasters*, 40(4), 799-815. <https://doi.org/10.1111/disa.12179>

- Aslan, R. ve S. Şahinöz (2023). The experiences of people with disabilities in the 2020 Izmir earthquake: A phenomenological research. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 95(26), 103868. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2023.103868>
- Aydemir, M. A. (2011). *Sosyal sermaye, topluluk duygusu ve sosyal sermaye araştırması*. Çizgi Yayınevi
- Becker, J., Paton, D., Johnston, D., Ronan, K. ve McClure, J. (2017). The role of prior experience in informing and motivating earthquake preparedness. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 22(1), 179-193 <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2017.03.006>
- Bliss, L. A (2016). Phenomenological Research: Inquiry to Understand the Meanings of People's Experiences. *Int. J. Adult Vocat. Educ. Technol.* 7(3), 14–26. <https://doi.org/10.4018/IJAVET.2016070102>
- Bora, T. (Ed.). (2005). *Modern Türkiye’de siyasi düşünce: Sivil toplum* (Cilt 8). İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (1986). *The Forms of Capital*. J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* içinde. Greenwood Press.
- Bödvardsdóttir, I. ve Elklit, A. (2004). Psychological reactions in Icelandic earthquake survivors. *Scandinavian Journal of Psychology*, 45(1), 3-13. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9450.2004.00373.x>
- Braun, V. ve Clarke, V. (2022). *Thematic analysis: A practical guide*. Sage Publications.
- Carter, M., Little, P., Mogues, T. ve Negatu, W. (2007). Poverty traps and natural disasters in Ethiopia and Honduras. *World Development*, 35(5), 835–856. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2006.09.010>
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94(S1), S95–S120. <https://doi.org/10.1086/228943>
- Coşkun, R., Altunışık, R. ve Yıldırım, E. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri, SPSS uygulamalı*. Sakarya Yayıncılık.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative Inquiry and research design choosing among five approaches* (3rd Ed). Thousand Oaks, Sage Publications.
- Doğan, S., Aslanboğa, A. ve Karabağ, Ş. (2024). 6 Şubat 2023 depremlerinin velilerin gözüyle öğrenci eğitim süreçlerine etkisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 16(2), 137-152. <https://doi.org/10.55978/sobiadsbd.1366151>
- Drury, J., Brown, R., González, R. ve Miranda, D. (2016). Emergent social identity and observing social support predict social support provided by survivors in a disaster: Solidarity in the 2010 Chile earthquake. *European Journal of Social Psychology*, 46(2), 209-223. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2146>
- Durkheim, É. (1997). *The Division of Labour in Society* (W. D. Halls, Trans.). Free Press. (Original work published 1893)
- Farmer, P. (2005). *Pathologies of power: Health, human rights, and the new war on the poor*. University of California Press
- Fischbacher-Smith, D. ve Fischbacher-Smith, M. (2016). Crisis management as a critical perspective. *Journal of Management Development*, 35(7), 930-940. <https://doi.org/10.1108/JMD-10-2014-0115>
- Foucault, M. (1977). *Discipline and punish: The birth of the prison* (A. Sheridan, Trans.). Pantheon Books.

- Guest, G., Bunce, A. ve Johnson, L. (2006). How many interviews are enough?: An experiment with data saturation and variability. *Field Methods*, 18(1), 59-82. <https://doi.org/10.1177/1525822X05279903>
- Jalali, R. (2002). Civil society and the state: Türkiye after the earthquake. *Disasters*, 26(2), 120-139. <https://doi.org/10.1111/1467-7717.00196>
- Kaygalak, İ. (2023). Kahramanmaraş depremlerinin demografik ve ekonomik etkilerinin coğrafi analizi. *Türk Coğrafya Dergisi*, (83), 101-114. <https://doi.org/10.17211/tcd.1320312>
- Keskin, M. (2020) *Kriz Yönetimi Kavramı*, Kitapyurdu Doğrudan Yayıncılık
- Keyman, E. F. (2005). Türkiye’de devlet, toplum ve yurttaşlık: Demokratikleşme sürecinde sivil toplumun rolü. İstanbul: *TESEV Yayınları*.
- Küçükyağcı, T. (2024). Afetle mücadelede yerel yönetimlerin rolü ve etkisi: Japonya-Türkiye karşılaştırması. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 14 (Türkiye-Japonya İlişkileri 100. Yıl Özel Sayısı), 237-255. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1523658>
- Marx, K. (1992). *Capital: Volume I* (Ben Fowkes, Trans.). Penguin Books. (Original work published 1867)
- Moreno, J. (2018). The role of communities in coping with natural disasters: Lessons from the 2010 Chile Earthquake and Tsunami. *Procedia Engineering* 212, 1040-1045. <https://doi.org/10.1016/j.proeng.2018.01.134>
- Naeem, M., Ozuem, W., Howell, K. ve Ranfagni, S. (2023). A Step-by-Step process of thematic analysis to develop a conceptual model in qualitative research. *International Journal of Qualitative Methods*, 22(11). <https://doi.org/10.1177/16094069231205789>
- Okur Ü, Özaydın T. ve Şen M. (2024) Afetlerde halk sağlığı hizmetlerine ilişkin hemşirelerin deneyimleri ve algıları: nitel bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 11(3), 207-217. <https://doi.org/10.31125/hunhemsire.1436663>
- Özer, M. (2023). Education policy actions by the ministry of national education after the earthquake disaster on February 6, 2023 in Türkiye. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 12(2), 219-232. <https://doi.org/10.14686/buefad.1261101>
- Pancotto, F., Giardini, F. ve Righi, S. (2024). Understanding post disaster prosociality: Comparing post earthquake cooperation and fairness in two Italian regions. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 106(9), 104165. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2023.104165>
- Pardo, M., Sánchez, C., Beneitez, Y., Guardiola, P., Ortiz, A., Rosique, A., Alonso, C. ve Castro Delgado, R. (2023). Urban search and rescue operations (USAR) in collapsed buildings after the 2023 earthquake in Türkiye. *Emergencias: Revista de la Sociedad Espanola de Medicina de Emergencias*, 35(4), 288-296. <https://doi.org/10.55633/s3me/E044.2023>
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- Schrauf, R.W., Victoria Rodríguez, P.C.L. (2024), Disaster solidarity and survivor ethics: A case study of Hurricane María in Puerto Rico. *Disasters*, 48(1), e12593. <https://doi.org/10.1111/disa.12593>
- Sert, H., Horzum, M. B., Eren, M., Pelin, M. ve Uçgul, K. (2024). The disaster of the century, Kahramanmaraş earthquake: A qualitative study on the experiences of the earthquake victims and search and rescue teams. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 107. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2024.104462>

- Sheikhy, R. A., Javanbakhtian, R.ve Heidari, M. (2025). Looting and antisocial behavior after disasters: A systematic review. *BMC Public Health*. 25(1), 309. <https://doi.org/10.1186/s12889-025-21285-7>
- Smith, J. A., Flowers, P. ve Larkin, M. (2009). *Interpretative phenomenological analysis: Theory, method and research*. SAGE.
- Şeker, A. (2020). İş bölümünün, sosyal politika ve toplumsal dayanışma açısından sosyolojik çözümlemesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 20-27. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.506866>
- Şehitoğlu, B. (2023). Türkiye’de afetlerde sivil toplum kuruluşlarının misyon ve vizyon ifadelerine yönelik sosyolojik bir analiz. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 11. 10.52122/nisantasisbd.1307963.
- Tekeli Yeşil, S, Dedeoğlu, N., Braun-Fahrlander, C. ve Tanner, M. (2010). Factors motivating individuals to take precautionary action for an expected earthquake in Istanbul. *Risk Analysis*, 30(8), 1181-1195 <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.2010.01424.x>
- Tekeli Yeşil, S., Pfeiffer, C. ve Tanner, M. (2020). The determinants of information seeking behaviour and paying attention to earthquake-related information. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 49(4), 101734. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2020.101734>
- van Manen, M. ve van Manen, M. (2021). Doing phenomenological research and writing. *Qualitative Health Research*, 31(6): 1069-1082. <https://doi.org/10.1177/10497323211003058>
- Vicente, R., Ferreira, T., Maio ve R. Koch, H. (2014). Awareness, perception and communication of earthquake risk in portugal: Public survey. *Procedia Economics and Finance*. 18, 271-278. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(14\)00940-X](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(14)00940-X)
- Wu, L. ve Wu, M. (2011). The Employee dissatisfaction with organizational change: An empirical study of a technology service company. *African Journal of Business Management*, 5(4), 1304. <https://doi.org/10.5897/AJBM10.819>
- Xiang, T., Welch, E.ve Liu, B. (2021). Power of social relations: the dynamics of social capital and household economic recovery post wenchuan earthquake. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 66, 102607 <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2021.102607>
- Yang, Y. N., Xiao, L. D., Cheng, H. Y., Zhu, J. C. ve Arbon, P. (2010). Chinese nurses' experience in the Wenchuan earthquake relief. *International Nursing Review*. 57(2), 217-223. <https://doi.org/10.1111/j.1466-7657.2009.00795.x>
- Yazıcıoğlu, M. N. ve Aktel, M. (2024). 1999 Marmara depreminin Türk kriz yönetimine etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 15(44), 1476-1492. <https://doi.org/10.21076/vizyoner.1449562>
- Yildiz, A., Teeuw, R., Dickinson, J. ve Roberts, J. (2020). Children's earthquake preparedness and risk perception: A comparative study of two cities in Türkiye, using a modified PRISM approach. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 49(2), 101666. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2020.101666>
- Zencirkıran, M. (2016) *Sosyoloji*, Dora Yayıncılık.